

ZRÍNYI MIKLÓS NEMTETVÉDELMI EGYETEM

Doktori Tanácsa

Szilágyi László

**A PROFESSZIONALIZÁLÓDÓ MAGYAR HONVÉDSÉG
HIVATÁSOS ÁLLOMÁNYA MUNKAHELYI
ELÉGEDETTSÉGÉNEK ALAKULÁSA 1996-2007 KÖZÖTT**

című doktori (PhD) értekezésének szerzői ismertetése
és hivatalos bírálatai

Témavezető:

Prof. Dr. Szabó János DSc

Budapest
2009.

A kutatási téma aktualitása

Nemzetközi és hazai tapasztalatok szerint a vállalatok akkor képesek tartós gazdasági sikert elérni, ha partnernek tekintik és megbecsülik munkavállalóikat, legfontosabb vagyontárgyuknak emberi erőforrásaikat tekintik. A kutatások rávilágítottak arra, hogy a teljesítményekben meghatározó szerepe van a munkahelyi körülményeknek, a dolgozók közérzetének és elégedettségének. Az álláshirdetésekből ezért szerepelnek a versenyképes fizetések mellett olyan ígéret is, mint az ingyenes továbbképzés, a gyors előmenetel vagy a jó hangulatú csapatmunka.

Ez a megállapítás érvényes a tercier szektorban működő szervezetekre és bizonyos specifikumokkal a honvédség egészére és szervezeteire. A haderő modernizációja és professzionalizációja azt is jelenti, hogy a humánerőforrás szükségleteit ugyanarról a munkaerő piacról kell biztosítani, mint a társadalom többi szervezetének. A fentiekből következően a honvédség számára sem lehet közömbös tagjainak elégedettsége a megfelelő szervezeti teljesítmény elérése és a szükséges emberi erőforrás megszerzése érdekében.

Kutatási célok

Dolgozatom célja, hogy feltárjam a Magyar Honvédség gerincét alkotó hivatásos katonák munkahelyi elégedettsége, hogyan változott 1996-2007 között. A mindennapi szolgálati és életkörülményeikből kiindulva miként élte át és értékeli a Magyar Honvédségben történt változásokat, ez hogyan manifesztálódott elégedettsége alakulásában.

Természetesen nem gondoltam arra, hogy a dolgozatomban a hivatásos állományban a vizsgált időszak alatti minden elégedettség változását bemutassam, annak minden aspektusát vizsgálat alá vegyem. Kísérletet teszek arra, hogy feltárjam miként változott a hivatásos állomány elégedettsége az általam fontosnak tartott területeken:

- A hivatásos állomány munkakörülményekkel kapcsolatos véleménye, elégedettsége,
- Az ösztönzési rendszer-elemekkel,
- A kompenzációs és javadalmazási rendszer-elemekkel,
- A szociális ellátó rendszer-elemekkel (a szervezet nyújtotta szolgáltatásokkal való elégedettsége).

Dolgozatom további célja egyrészt rendszerezni a munkával való elégedettségmérés témakörében általam fellelt ismereteket, módszertani információkat, másrészt

forrásanyagot nyújtani azok részére, akik az alkalmazotti elégedettség mérés témája iránt érdeklődnek.

Ahhoz, hogy jobban értelmezhető legyen a hivatásos tisztek és tiszthelyettesek munkahelyi, szervezeti tényezőkkel kapcsolatos elégedettségének alakulása szükségesnek tartom röviden felvázolni a védelmi szektorban lezajlott fontosabb eseményeknek a sorát, amelyek hatást gyakorolhattak rá.

A soktényezős összefüggésrendszer vizsgálata következtében kutatásom *felderítő, leíró* jellegű, tizenegy éves időintervallumot átfogó *trend-vizsgálat*. A kutatás célkitűzésekor és a hipotézisek megfogalmazásakor figyelembe vettem egyrészt azokat az elméleteket, melyek dolgozatom kérdéskörét érintik, másrészt építettem az e témában végzett hazai és nemzetközi kutatások tapasztalataira.

A disszertációmnak nem célja az elégedettségen túlmutató szervezeti elköteleződés, lojalitás vizsgálata és bemutatása.

A kutatás hipotézisei

1. Hipotézisem: feltételezem, hogy a vizsgált időszak végére, 2007-re a honvédséget érintő nagy átalakítások befejeztével, - relatíve konszolidáltabb viszonyok kialakításával - a hivatásos állomány általános elégedettségében, összességében és tendenciájában, javulás tapasztalható a kilencvenes évek közepén mért adatokhoz képest.

2. Hipotézisem: feltételezem, hogy a hivatásos állomány munkakörülményekkel – a munkahely tárgyi anyagi ellátottságával, a munkaeszközökkel és anyagokkal, a (harci)technikai ellátottsággal - való elégedettsége a haderő átalakítási folyamat modernizációs beruházásainak hatására differenciáltan, tendenciájában javult.

3. Hipotézisem: feltételezem, hogy a Magyar Honvédség modernizációs és professzionalizációs törekvéseinek jegyében az ösztönzési, kompenzációs és javadalmazási, valamint szociális ellátó rendszert érintő intézkedések hatására a hivatásos állomány elégedettsége egyenlőtlen mértékben ugyan, de a trendeket figyelembe véve a javulás irányába mutat.

4. Hipotézisem, hogy a hivatásos állomány iskolai végzettsége és életkora erősen, a családi állapota és a nemhez való tartozása gyengén és differenciáltan korrelál az általam vizsgált 34 munkahelyi dimenzióval kapcsolatos elégedettséggel.

Kutatási Módszerek

A kutatás során a hivatásos állomány körében 1996-2007 között a Szociológia tanszék kutatói által végzett nyolc kérdőíves empirikus vizsgálat elégedettséggel kapcsolatos kérdésekre adott válaszait vettem alá elemzésnek és hasonlítottam össze őket egymással a trendek felvázolása céljából. Először az alapvető statisztikai módszerekkel a változók gyakorisági eloszlását, és a gyakorisággal kapcsolatos leíró statisztikákat használtam az átfogó kép megismeréséhez. Az adatelemzési módszerek közül a keresztábra elemzést alkalmaztam, mely segítségével teszteltem a hipotéziseimet, a megfelelő statisztikai szignifikancia szint mellett. A megbízható statisztika számításánál a releváns szakirodalom követelményeit vettem figyelembe. (A kérdőívekben alkalmazott kérdések a munka és a munkahelyi tényezők egészére (globális értékelés), vagy valamely aspektusára vonatkoztak. A munka globális értékelésére például a következő kérdést használják: „Mindent összevetve, mennyire elégedett Ön jelenlegi munkájával?” Jelölje meg, melyik választ érzi Önhöz legközelebb állónak: Nagyon (maximálisan) elégedett vagyok; Elégedett vagyok; Is-is (sem elégedett, sem elégedetlen nem vagyok); Elégedetlen vagyok; Nagyon (maximálisan) elégedetlen vagyok.)

A tanszék kutatói által használt kérdőívek elégedettségre vonatkozó blokkja a szakirodalmi forrásokból átvett ötfokozatú skálát tartalmazta, ezeket minden esetben háromfokozatúvá alakítottam át, a válaszok könnyebb áttekinthetősége és értékelhetősége végett. Törekedtem a logikailag nem konzisztens adatok, illetve a hiányzó adatok kiszűrésére. A felhasznált kutatások elégedettség kérdéseinek vizsgálatához az adatfile másodelemzését az SPSS 16.0 (*Statistical Package for the Social Sciences*) társadalomtudományi statisztikai programcsomag segítségével végeztem.

Az elvégzett vizsgálat leírása

Az első fejezetben ismertettem a kutatás aktualitását, célját, a hipotéziseket és az alkalmazott módszereket.

A második fejezetben bemutattam röviden a munkával való elégedettség kutatások történetét, az elméleti modelleket, a munkahelyi elégedettség mérési lehetőségeit.

Ismertettem a demográfiai tényezők elégedettségre gyakorolt hatásával kapcsolatos elméleti magyarázatokat.

A harmadik fejezetben, éves bontásban ismertettem a védelmi szektorban 1996-2007 között lezajlott legfontosabb változásokat. Összegeztem a változások eredményeit: a haderő többszöri átalakítását követően megváltozott a hadrend; a szervezeti felépítés; a vezetési rend és az alkalmazási elvek; a harckészültség és mozgósítás; a hadkiegészítés; a kiképzés és felkészítés rendje; a gazdálkodás és az anyagi-technikai biztosítás rendszere; a létszám az állomány és rendfokozati arányok; a személyi állomány élet- és munkakörülményei, szociális és egzisztenciális helyzete; a magyar honvédség társadalmi kapcsolata; valamint a humánerőforrás-gazdálkodás és fejlesztés teljes intézményrendszere.

A negyedik fejezetben a hivatásos állomány munkahelyi elégedettségét elemeztem a munkakörülmények, az ösztönzési, a kompenzációs és javadalmazási, a szociális ellátó rendszer 34 dimenziójával kapcsolatosan.

Az ötödik fejezetben összegzem az elemzés tapasztalatait, a hipotézisek elfogadásáról/elutasításáról szóló álláspontomat, véleményem, javaslataim, a kutatás kiterjesztésének lehetőségéről.

Összegzés

Összességében a hivatásos állomány munkakörülményekkel, ösztönzési, kompenzációs és javadalmazási valamint a szociális ellátó rendszer elemekkel (a szervezet nyújtotta szolgáltatásokkal) való elégedettsége nem javult olyan mértékben, ahogyan azt a haderőben 1996-2007 között végbement modernizációs és professzionalizációs intézkedések hatására előzetesen feltételeztem. Ennek egyik oka lehet az, hogy az emberek a munkahelyi tényezőkkel kapcsolatos érzelmi és kognitív beállítódásaikat csak lassan változtatják meg és a vizsgálat idő intervalluma ehhez rövid volt. A másik lehetséges ok, hogy az általam vizsgált munkahelyi dimenziók többsége az elméleti fejezetben tárgyalt Herzbergi elmélet értelmében a higiénés tényezők csoportjába tartozik és nem is várható a modernizációjuktól elégedettségbeli javulás, csak az elégedetlenség hiánya.

Az 1996-os adatokhoz képest 2007-re a több mint tízéves trendet figyelembe véve a 34 vizsgált dimenzió közül 22 esetében, ha csekély mértékben is, de tendenciáját tekintve az elégedettségben javulás mutatható ki, csökkent az elégedetlenek száma és nőtt az elégedetteké.

A hivatásos állomány munkakörülményekkel való elégedettsége differenciáltan változott, egyes területeken enyhe javulás regisztrálható. Ez azt mutatja, hogy az eddig tett modernizációs erőfeszítések, egyrészt a hadrendben lévő, elavult eszközök, felszerelések felújítása, másrészt az új korszerű eszközök beszerzése nem voltak elégségesek az áttöréshez.

A megvizsgált 19 ösztönzési, kompenzációs és javadalmazási, szociális ellátó rendszer elem közül 10-el kapcsolatosan egyenlőtlen mértékben javult a hivatásos állomány elégedettsége.

Az eredmények alapján az iskolai végzettség és az életkor jelentős változónak tekinthető a hivatásos állomány munkahelyi elégedettségének vizsgálatában. A családi állapot és a nem gyenge kapcsolatban áll a hivatásos katonák munkahelyi elégedettségének meghatározásában.

Kutatásom során szerzett tapasztalatom alapján indokoltnak látom:

1. A munkahely tárgyi, anyagi elemei közül a legnagyobb elégedetlenséget az objektumok, épületek állapota váltotta ki. Indokolt a laktanya korszerűsítési, felújítási program folyamatos működtetése.
2. A (harci) technika állapotával kapcsolatos elégedettségben a több mint egy évtized alatt érdemi változás nem következett be. A hivatásos állomány a professzióra törekvő Magyar Honvédséget egy a jelenleginél korszerűbb technikai ellátottsággal képzeli el, ez szükségessé teszi a költségvetés technikai korszerűsítésre, fejlesztésre fordítandó részarányának növelését.
3. A belső tájékoztatás (információval való ellátottság) minden második hivatásos katona szerint elégtelen. Szükségesnek látszik egy a jelenleginél hatékonyabban működtethető információs rendszer kialakítása.
4. Az emberi kapcsolatok vizsgált elemei között az érdekvédelemmel a hivatásos állomány több mint 40%-a elégedetlen és az elégedettek aránya ennek a felét sem éri el 2007-ben. Szükséges az intézményesített érdekvédelmet nyújtó szervezet(ek) hatékony működési feltételeinek a biztosítása és a hivatásos állomány érdekeinek eredményesebb képviselése a vezetés részéről.
5. A vizsgált időszakban mindvégig probléma a tanulási, nyelvtanulási lehetőségek elosztása, a hozzáférési lehetőséggel és az önképzési feltételekkel való elégedettség. Az ösztönzési rendszer ezen elemeinek kielégítőbb működtetése sokat javíthat a hivatásos állomány eredményesebb motiválásán.

6. *A teljesítményértékelési rendszer objektivitásával a többség elégedetlen.* Mindenképpen szükséges a rendszer működésének és alkalmazásának átgondolása és korrekciója.
7. Az előrelépés lehetőségével való elégedetlenség magas szintje az előmeneteli rendszer súlyos működési zavaraira enged következtetni. Az előmeneteli rendszer átvilágítása és a Magyar Honvédség új struktúrája adta lehetőségekkel való harmonizációba hozása szükséges.
8. Az illetménnyel és a plusz jövedelemszerzés lehetőségével a válaszadók többsége elégedetlen. Az illetménnyel való elégedetlenség arra utal, hogy egy professzionális haderő hivatásos katonájával szembeni elvárásokkal arányos, a jelenleginél magasabb anyagi elismerést tart szükségesnek az állomány. A pluszjövedelem szerzésével való elégedetlenség egyrészt a lehetőségek teljes beszűkülését jelzik, másrészt kifejezik a hivatásos állomány azon elvárását, ha plusz jövedelemszerzésre nincs lehetőség, akkor a hivatása biztosítsa a saját maga és családja megélhetését, anyagi biztonságát.
9. A szociális ellátó rendszerrel, lakáshoz jutás lehetőségeivel a többség elégedetlennek bizonyult. A lakáshoz juttatásban elsőbbséget élvező családok mellett egyre nagyobb gondot szükséges fordítani az egyedül élő fiatalok szükségleteinek figyelembevételére. Ezt a növekvő létszámuk és a házasodási gyakorlatban bekövetkezett változások, az együtt élés növekvő preferálása valamint az életkorban sokkal későbbre való kitolódása is indokoltá teszi.

A kutatás kiterjesztésének lehetősége

A kutatás további bővítésére több irányban is látok lehetőséget. Először is a hivatásos állomány munkahelyi elégedettségének vizsgálata további dimenziók bevonásával szélesíthető. Bővítésre ad lehetőséget a munkahelyi elégedettség vizsgálatának a szerződéses és a honvédségi közalkalmazotti állománykategóriákra való kiterjesztése és összehasonlító vizsgálatok folytatása. A harmadik lehetséges irány a kutatás tartalmi elmélyítése a hivatásos állomány szervezeti elköteleződés (organizational commitment) és lojalitás vizsgálatával.

Új tudományos eredmények

1. Jelen kutatás feltárta:
 - a hivatásos állomány 34 munkahelyi dimenzióval kapcsolatos *általános elégedettségében* bekövetkezett változásokat 1996-2007- között;
 - a haderő átalakítási folyamat modernizációs beruházásainak hatását a hivatásos állomány *munkakörülményekkel való elégedettségének* alakulására;
 - a hivatásos állomány elégedettségének alakulását *az ösztönzési, kompenzációs és javadalmazási, valamint szociális ellátó rendszert 19 tényezőjével.*
2. Az elemzés először alkalmaz a hivatásos állomány munkahelyi elégedettségének témakörében *11 éves időtartamot átfogó trend-vizsgálatot.*
3. Feltárta, a hivatásos állomány munkahelyi elégedettségének *összefüggését a katonai iskolai végzettség, az életkor, a családi állapot és a nem demográfiai változókkal* 1996-2007 között.